

M. Michael Böger.

1. N. 3.

121

AD PRIOREM S. PAULI
AD CORINTHIOS
EPISTOLAM,
HUGONI GROTIO POTISSIMUM
OPPOSITA, SEDITA, UT
INTEGRO TEXTUI SACRO ILLUSTRANDO
SIMUL INSERVIA
DE CAPITE QVARTO
DISPUTATIONE PUBLICA
PROPOSITA
PRO QVA
PRÆSIDE

VIRO Summè Reverendo, Magnifice ac Excellentissimo,
DN. ABRAHAMO CALOVIO,

S.S. Theol. Doct. & Prof. Publ. Primario ac Celeberrimo,
Ecclesiaz Wittebergensis Pastore, Circuli Electoralis Saxonici Superin-
tendente Generali Vigilantisimo, & Synedrii Ecclesiastici
Affessore Gravissimo,

DN. Patrono, Preceptore ac Promotore suo Maximo, Observandissimo,
M. CHRISTIANUS FRIDER. WOGAU,

SAXO-HALL.

In Acroaterio Majori

Add. 15. August. ANNO CL IOc. LXXIII.
boris antemeridianis

Literis MEYERIANIS, relicta Viduz,

AD CECORIUM
AD PRIORITYM SPADI
AD TATIANAM

EPISTOLA
MISSIO PROGREGORI
TIBASTA, EDITA, 1690
DISPUTATIONE
PROPHETIA
DE CAVITE OYAKO
PRAECEPS
PRAECEPS

DN. ABRAHAMO CALOVO
THEOL. DOG. & PRACT. PHIL. BORNIO AC CELESTINI
PERGAMENIS MAGISTERIA LIBRIS, CIVICIS, REGIONALIS, Saxonici, SABENTIA
LITERARUM, QVI ETATIS VIRTUTIS, VIRTUTIBUS, & SCIENTIA
CHRISTIANAE TRINITATIS MOCAN

1722. A.D. 1722. 1722.
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DRESDEN

FRIEDRICH MEYERHANS, LEBENS-ARBEIT

I. N. 7.

ANNOTATA
IN PRIOREM AD CORIN-
THIOS EPISTOLAM
ANTI-GROTIANA.

CAPUT IV.

Argumentum, & Partitio.

Xplicat, qvid Doctores verbi sint, ministri nempe & œconomi, in qvibus fides solūm reqviritur, qvam, ut cu: q; ab humano die judicetur, teste conscientiā probārit, laudem olim à Deo expe<ans; monens, ne alter adversus alterum extollatur, cùm omnia à Deo accipiamus; & exprobrans, qvod Corinthii, qvassī jam dominantur, se efferant, atq; exemplo Apostolorum, qvi ab omnibus tanquam purgamenta mundi habeantur, ceu liberi ipsorum, humilitati studeant, ad sui imitationem mittit ipsis Timotheum, & promittit adventum suum, eo fine, ut experiatur turgidorum virtutem, qværens annè cùm virga, velint veniat, anne vero cum spiritu mansuetudinis.

Partes sunt tres I. *Informatio de doctorum verbi munere ad v. 5.*
II. *Debortatio ab elatione ad v. 14.* III. *Reprehensionis mitigatio ad v. 21.*

P A R S I.

Informatio de doctorum verbi munere.

v. 1. Οὕτως ἡμᾶς λαζαγέωθεν ἀπέραποι. "

וְאֵין id est εκαστος, qvilibet. Hebraicus. Sic infra VI. 18, VII. 1. 26. XI. 27. Gal. II. 6. III. 15. VI. 1. VI. 7. & alibi s̄ape.

Ως ὑπηρέτας γένεται καὶ εἰκονόμος μυστηρίων Θεῶν.

Rursum erigit qvos, ut fidelium causa institutos, dejecisse videri poterat. Magnum est Messiae esse ministrum, & Dei dispensatorem ad elargienda ea, qm diu condita fuere. Τιμηστας hoc sensu habes & Lucas initio. Μυστηρίων voce intelligit dogmata Evangelica Vid. Rom. XVI. 25, supra II. 17. Οἰκονόμος dispensatores recte hic vertit Latinus.

A

Sic

DISPUTA
TIO V.
PUBLICA
RESPON
DENTE
M. CHR
STIANO FR
DERICO
WOGAN
SAX, HAL

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

« Sie & in glossario : οἰκονόμος dispensator. Pertinet hoc nomen primum
ad privatorum, deinde & ad publicæ rei arcarios, ut dictum Luc. XII.
41. 1, Cor. IV. 1.

Non tam ad erigendos, quos non dejecisse videri poterat, sed omnino ob contentiones excitatas dejecerat; quam ad officii Apostolici estimationem hæc dicuntur, ut agnita ejusdem dignitate, tunc fide, & conjuncta humilitate nec efferantur, ipsi, nec inflatorum sermonem, sed exemplum potius & verbum Patrum suorum in Christo sequuntur. Unde Lyranus rectè συνέχειαν notat : Postquam Apostolus reprehendit Corinthios de hoc, quod aliquibus ministris nimis attribuebant, hoc contraria arguit eos de hoc, quod aliquos nimis contemnerent. Et Musculus in h. l. Quicquid de Pseudo-Apostolis vestris sentiatis, de nobis utut contenditis hoc est sentendum, quod simus Christi ministri, dispensatoresque mysteriorum Dei. Nec supra hoc quicquam, nec infra de nobis sentiat. Nam utrumque cedet ad ignominiam Christi. Ministri sumus & dispensatores; igitur non adorandi, velut Domini. At rursus sumus Christi ministri, & mysteriorum Dei dispensatores, & hoc nomine non abjiciendi; sed propter Christum audiendi. Porro cum duo in Corinthiis reprehenderit vitia, in auditoribus judicandi de doctoribus temeritatem, in doctoribus arrogantiam & tumorem, jam quales doctores haberi debeant docet, & doctorum arrogantiae suam opponit humilitatem. Vocat autem se ὑπηρέτην χριστὸν, ubi vocula eius non comparationis sed veritatis est. Vox autem ὑπηρέτης vox laboris & eruminarum est, annotante Aretio. Est enim verbum ἐρέσω remigo. Hinc ἐρεσοὶ remiges, & ὑπηρεσία servitium qualemque. Qvare Christi ministri confidentur, se ad remos sedere ubi ad nutum naucleri Christi indefesso labore sit remigandum, quæ cogitatio frangeret supercilium gloriae & dignitatis. Alii tamen malunt, hic usum Biblicum locum habere, quo ὑπηρέτη non servum quemvis gregarium, sed publicum & Regium ministerum significant Prog. XIV. 35. Sap. VI. 5. Job. VII. 45.

Vox οἰκονόμου à νόμῳ lege oriunda infert dexteritatem administratrix, ut omnia legitime, decenter, atque ordine siant, ac presupponit οἰκοδοσίαν, quam vocem ex Ebræo 10:22 explicat Forsterus in Lex: p. 37. quod dispensatorem, nutritum significat, & à fide deducitur. Per μυστήρια vero arcana Evangelii significari, certum est, quæ cum omnibus ejus thesauris cœlestibus dispensant ministri verbi, non exclusis sacramentis, quæ Evangelii σφραγίδes sunt, & fidei ministrorum verbi itidem credita sunt.

Matt. XXIX.

AD I. COR. CAP. IV.

XXIX. v. 9. nec tamen Missa Papistica huc facit, ut Thomas vult: Hæc enim ad μυστήρια Papalis iniquitatis pertinet. Papistas de cætero hic rectè notat B. Lutherus, quomodo dispensent illi mysteria: dispensationes, inquit, satis multæ sunt, sed præbendarum, jejuniorum, possessionum, matrimoniorum, & his similium, novum scilicet genus dispensationis Apostolo incognitum. Verbum enim Dei & sacramentum crucis nullus neq; novit, neq; docet. Porro oīnōvōūiaç illius jus non infert potestatem ac usum dispensandi dojure divino, vel aliquid de eo remittendi, quam Papæ vendicant, sed distributionem notat, & administrationem jurium divinorum, ac beneficiorum, vel munierum Ecclesiæ creditorum quemadmodum patet e collatione *Luc. XII. 42. C. XVI. 2. Rom. XVI. 15. 2. Cor. II. 7.* Qvod cum Bernardo l. i. consider. ad Eugenium agnoscent Cajetanus, Salmero, Estius Sua & Justinus in h. l. Meritaq; abusus est cum hoc dispensationis jus Bellarm L. IV. De Eucharist. c. 28. imò & ipsum Concilium Tridentinum Sess. XXI. can. 2. abripit ad licentiam dispensandi de Calice Eucharistico, ut non distribuatur Laicis, qvod sacrilegium est non oīnōvōūia τῶν μυστηρίων θεοῦ. Hæc enim fieri debet juxta præscriptam verbi divini non contra illud. Rechte etiam hic notavit Parens mysteria Antichristi: Habet & habet etiam Satan sua mysteria. Ethnici enim mysteria Dionysii seu Bacchi, Cereris, Eleusinia magna & parva olim cui quoq; celebrabant? Diabolo, inquit *Apostolus I. Cor. X.* Habet etiam Anti-Christus sua mysteria. Nam merestrix Baubylonica in fronte scriptum gerit mysterium, qvia regnum ejus plenum erit mysteriorum. Sicut hodie in Papatu nulla ceremonia est tam nugax tam frivole excogitata, invecta, cui non ingeri affingatur mysterium. De quo Rationale Durandi videatur. Non talium mysteriorum œconomi esse debent ministri Christi, sed mysteriorum Dei. Male autem idem Parens, qvum agnoscat sacramenta hic simul comprehendendi, qvæ Græci peculiariter ideo vocant μυστήρια vocem hanc eò trahit; ut enacetur, qvicq; est mysterii in sacramentis, & in nudâ analogiâ vel significacione fingatur mysterium, nec ministris verbi qvicq; aliud relinqvatur, qvam nudorum signorum, & externorum elementorum dispensatio, non verò integrorum sacramentorum, ad qvæntiq; præter materiam terrestrem pertinet cœlestis materia, sine qua sacramenta nec mysteria sunt nec vim divinam habent, nisi hanc nudis elementis adscribere velis. Qvia verò ministri verbi dispensatores mysteriorum

A 2

DEI

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

Dei ac sacramentorum sunt, oportet eosdem non tantum rem terrenam,
sed & sacramenta integra dispensare.

v. 2. Ὁ λοιπόν.

- " Idem valet, quod frequentius dicitur λοιπὸν supra I. 16. Act. XXVII.
" 20. 2. Cor. XIII. 11. II. Tim. IV. 8. aut τὸ λοιπὸν, ut Matt. XXVI. 45.
" Marci. XIV. 41. Eph. VI. 10. Phil. III. 1. 1. Thess. IV. 8. V. 1. 2. Thess.
" III. 1. Ebr. X. 13. Usurpatur & de rebus & de temporibus restantibus.
" Sed saepe, ut hic, orationem connectit & vim habet eam, quam Latin
" na vox ceterūm.

Ζητεῖται ἐν τοῖς ἑκονόμοις.

- " Ζητεῖται ad Latinismum accedit: Requiritur. Vocis συνθέμα
" translationem perseqvitur.

Ἴα πιστός τις Λέγεθη.

- " Plurali subjecit singulare, quia ista in distributivis promiscue usur-
" pantur. Fidelem esse præcipua laus in dispensatore Matth. XIV. Itaq;
" tribuitur Moysi Hebr. III. 5. Samueli 1. Sam. III. 20. Ministris Evange-
" lii Joh. VI. 21. Col. I. 7. L. IV, 7. Tales autem certe non erant illi
" sectarum duces Corinthi.

Quatuor in fidelibus œconomis his, præcunte Aristotele l. V. Po-
lit. cap. 12. requirit Aretius (1.) ἐμπειρίας peritiam rerum (2) σύΦυιας bo-
num indolem (3) Φιλοποίιας laboris assiduitatem (4) δικαιοσύνην justitiam.
Hæc œconomis Christi imprimis quadrant. Oportet enim peritos esse
scripturæ, ex cujus penu proferant cibaria. Oportet etiam bonâ indo-
le esse præditos, hoc est, non esse malitiosos & hypocritas, ut candidè
& seriò agant, quod agunt. Φιλοποίia etiam illis est necessaria, quia
semper docendum est, semper legendum est, semper versandum in li-
teris, diurna nocturnaque manu versanda scriptura. Deniq; justitia per-
necessaria est, ut vitâ & moribus exprimat, id quod docet, ne una ma-
nu destruat. quod altera ædificat. Ex hoc loco notari possunt in œcono-
mia tria (1) diligentia s. fidelitas. conf. 1. Cor. IV. 17. 2. Tim. III. 2. in cibi
œlestis dispensatione Job. XII. 42. & animarum lucratione Matth. XXV.
14. (2) Tolerantia, seu æquanimitas v. 3. conf. 2. Cor. VI. 8. 9. C. X. 2.
(3) Bona conscientia s. vera pietas Vid. 2. Cor. I. 12. Act. XXIII. 1. cap.
XXXIV, 16.

V. 3.

AD I COR. CAPUT. IV.

v. 3. Εὐθὺς δὲ εἰς ἐλαχίσον ἔστιν.

Est Hebraismos: Nam illis attributa, quae Graece Nominativo ex-
primerentur, exprimuntur per 'ה' qvod valet eiç. Vide quæ diximus
ad Matt: XIX, 5.

Ἴνα νῦν ὑμῶν αἴνεται θῶ.

Ἴνα hic valet si. Parum mea refert, quid vos de me judicetis, præ
eo qvod Deus de me judicatus est. Hoc vult cogitare illos, qvos non
nominat, sed notat.

Ἴνα πότε αὐτὸν θέωσίν τιμήσεις.

Hieronymus putat hoc & alia quædam esse è Cilicum, ubi Græ-
cam lingvam didicerat primum Paulus, idiomate. Illis enim diem
solitum dici pro judicio: Nec mirum cum & Latinè dicamus dicere di-
em, & Germanis verbum significans citare ad judicium, à die dedu-
catur. Sed & יְמִי Jobi XXIV, i Hebrei interpretantur judicium.

Nonnulli hoc judiciū in bonam partem accipiunt, etiam B. Lurherus,
qvasi dicit, nullius facio, neq; tantillum me movere, vestro judicio me aliis
præferri: Si à Domino contigerit judicari, hoc est, probari, ero verè
laudatus. Alii verò malam in partem interpretantur, Glossa interlinear:
Bullingerus, Aretius, & pleriq; cæteri, qvasi dicat: Parum refert, qvod à vo-
bu judicer, ut malus dispensator. Sed probè consistunt illæ sententiae, si
cum B. Hier: Wellerio in utramq; partem intelligatur, hoc modo: Pro
minimo mihi est, utrum vos judicio vestro me extollatis, an verò de-
primatis. Diem humanum notare preconia, & applausus nonnulli è
Jer: XVII, 16. volunt, ubi tamen in fonte non est dies hominis, sed dies
contritiones, Dicitur autem humanu dies, cum non ex veritate, vel juxta Quid dies hu-
Dei verbum, sed ex libidine vel temeritate, ut solent plerumq; homi-
nes, judicium fertur. Ideò judicio Dei contradistinctum. Intelligi-
tur autem inlegitimum sive encomiasticum, sive detractorum, circa in-
dustriam, dona, & qualitates doctorum, ideoq; perpetam id ab Anaba-
ptistis, Anglicanis qvibusdam turbatoribus, & Thoma Erasto argum: 4.
contra ex communic: detorquetur ad prohibenda iudicia Ecclesiastica.
Nam nec objectum convenit, qvod tale hic est, de quo non potest haberi
certitudo in hac vitâ, qvodq; solum dies Domini manifestabit: Nec
subjectum, qvod non tam Doctores sunt, qv. m Auditores, qui præsu-
mebant judicare doctores suos.

A 3

AN.

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

"Ἄλλ' οὐδὲ εἰμαυτὸν ἀνακρίνω.

" Non mihi sumo plena de memet judicandi partes, Juvenalis de
" Diis locutus.

" Notior est illis homo, quam sibi.

" Οὐδὲν γέδε εἰμαυτῷ σύνοιδα, αλλ' οὐ τότε δεδικάιωμαι.

" Constructio est involutor more Hebræo: Qvam sic explices:
" Qvanquam non in mentem mihi venit, me in ministerio mihi creditō
" secus quicquam fecisse, tamem non inde seqvitur, me plane ab omni
" culpa esse liberum. Id enim significat δικαιοῦσθαι Act: XIII, 38 Rom:
" VI, 7. Vide & Prolegomena in Epistolam ad Romanos. Chrysostomus
" sensum bene assequtus est: καὶ τι δή τοι, εἰ μηδὲν σε αὐτῷ σύνοιδεν, δεξι-
" καίωται; οὐσινέβηντεν ἡμαρτῆσθαι μὲν αὐτῷ ἡνα ἡμαρτήματα, μη μὴν αὐτὸν
" ἐιδέναι τὰν ταῦτα ἡμαρτήματα. Huc præcipue pertinet, qvod dicit Jac: III.
" 2. πολλὰ πλαίσιαν ἀπαντεῖς, & qvod omnes & semper jubemur di-
" cere: Dimitte nobis debita nostra. Clemens in epistola: ἐξετίνατο τὰς
" χειραγόμων πλεῖς τὸν αὐτοκράτορα Ιερόν, οκετεύοντας αὐτὸν Ἰλειον γενάσθη,
" εἴτι ἄποντες ἡμαρτεῖτε. In Ignatiana, qvæ dicitur, epistola ad Romanos
" habemus: εν τοῖς αδικήμασιν αὐτῷ (militum, à qvibns trahebatur)
" μᾶλλον μαζητέουμαι, αλλ' διαφέρετο δεδικάιωμαι. Hieronymus dia-
" logo adversus Pelagiam secundo hunc Pauli locum commemorans ad-
" dit: Hoc dicit, ne qvid forte per ignorantiam deliqueret. Posidius de Au-
" gustinō: Dicebat post perceptum baptismum etiam laudatos Christianorum
" sacerdotes absq; dignā & competente pœnitentia exire de corpore non debere.
" Hæc verissima est hujus loci interpretatio, nec qværenda est alia
" Ps: XIX, 3.

" Οὐχὶ ἀνακρίνων με Κύριος ἔστιν.

" Is est qvi de rebus non actibus tantum sed & cogitationibus ex-
" auctissimum & de me & de aliis judicium feret. אלהו-תבר נס Ps:
" XLIV, 22.

Facile hic annuimus Grotio, & eximie in eandem sententiam
D. Seneccerū in explicacione hujus loci p. 137. Conscientia prodest non ad
justificationem coram Deo, sed ad innocentiam testandam erga proximum teste
Deo. Et ut caritas est testimonium fides; ita conscientia est internum testi-
monium caritatis. Qvoties autem gloriamur de bona conscientia ut
Paulus 1 Cor: 1, 12. semper debemus omne bonum Deo ferre accepitum,
ut scri

AD I. COR. CAP. IV.

ut scriptum est, *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (1 Cor: I. 31.) & retinere fundamentum, videlicet in solâ Dei misericordia sitam esse nostrâ salutis fiduciam & certitudinem, non in nostrâ conscientiâ Lyc: XVII. 10. Colligitur autem hinc, *Justificationem nostram non sitam esse in iustitiae vel charitatis infusione*: Nam de illa conscientia testificatio sufficeret; sed in gratiosâ peccatorum remissione, quæ ob Christum nobis concedantur ex merâ misericordiâ, non ob nostra opera. Et quanquam fideles non nunquam ad bonam conscientiam provocent; id tamen aut sit quâ *justitiam cause*, non verò quâ *justitiam personæ*; aut sit secundum quid solum, non simpliciter, quâ innocentiam, quantum ad peccata graviora, voluntaria, non verò quoad perfectionem omnino modum. Nam in multis labimur omnes Jac: III. 2. & conscientia, ut ut optima videatur, peccatis tamen polluta est Prov: XX. 9. Neq; ullus apud Deum omnino innocens est Exod: XXXIV. 7. Omnes Sancti tenentur petere remissionem peccatorum P/ XXXII. 6. Distinguendum etiam inter conscientiam bonam, quâ consideratur *coram Deo*, & quâ *coram proximo*. Nam *coram proximo bona conscientia sumitur*, cum quis neminem laedit, atq; omnibus prodeesse studet, & ita vivit, ut vivere eum non pudeat. *Coram Deo* autem talis conscientia bona nondam est, qui intima cordis nostri scrutatur; sed opus est, ut conscientia purificetur sanguine Christi per fidem.

Ex quo tamen cum Pontificiis non est cludenda *incertitudo gratiae*, *An binc incertitudo gratiae* qvia *justificationis gratia non dependet à nostrâ sanctitate, vel innocentia, titudo gratiae sed à Christi iustitia, verâ fide apprehensâ Rom: IV. 6. cap: V. 18. Non dubitavit enim Paulus, sed certus fuit de justificatione suâ Rom: II. 5. ult: Etsi eam certitudinem hic non deducere velit è conscientiae bonitate, negetq; se puritate conscientiae sua justum esse. Agit præterea hic Paulus solum adversus hominum aliorum judicia, non vero derogat sibi iudicium de fide & *justificatione propria* cum quemq; justum probare jubeat, *num in fide sit 1. Cor: XIII. 5.* dicit quidem, *ego meipsum non iudico, sed qui me iudicat Deus est*, sed hoc de *judicio administrationis fidelis, non de iudicio probationis fidei*: de *judicio propriæ laudis*, qvia à Deo laudem expectet, non de *judicio divinæ in Christo gratiae & dilectionis*: de *judicio factorum, non de iudicio receptionis in gratiam, intelligendum*. B. Balduinum distinguendum censet inter *judicium decreta, quo per sententiam judicari-**

Contra insu-
fionem justi-
tie.

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

am qvis absolvitur, vel damnatur, qvod soli Deo competit, & judicium probationis, qvod unusqvisq; de se instituere possit, utrum in fide sit 2. Cor: XIII. 8. Parens ex operibus, ait, nemo statuere potest legaliter, qvia quando & in quantum sufficientia in Dei iudicio, operum merita cognosci a nullo mortalium potest: Ratio est, qvia pronunciante Christo, cum omnia fecimus servi inutiles sumus. Fidei vero esse ait idem, non meriti salutem, sed justitiam gratis accipere Act: XXVI. 18. Et qui credit, cum non nescire nec dubitare, sed novisse sentire, ac videre se credere, secundum August: L. XIII. de Trinit: c. 1. Qvia fides motus cordis est & πληροφορία. I. Col. III. 21. Rom: IX. 16. B. Hülsemann. judicat vi subiectae materia sermonem esse de justificatione seu sententia absolutoria non coram Deo, sed coram die humano; sed in hoc justificatus non sum: q. d. conscientiam innocentiae sibi non aliis fidem facere: sed simplicior videtur prior explicatio qvod sibi quidem nihil conscius fuerit Apostolus de neglegto vel perperam administrato officio: Tamen cum nemo sciat quorum peccata; sed rogare opus habeant omnes cum Davide: Ab occultu libera me Domine Ps: XIX, 13. eo ipso nondum justificatus sit coram Deo. Si autem ne statuere quidem habuit Apostolus de omnibus, quae in officio suo exequenda erant annè alicubi vel nisi defecerit, atq; ideo qvod sciens prudens, teste conscientia, nihil advertitus fidem muneric egerit, se minime justificari coram Deo, quanto minus ita judicare de vita sua universa potuit, aut statuere se per innocentiam vitae sua justificari. Nec enim per conscientiae certitudinem, sed per fidem justificamur. Cum conscientia omnibus nobis dicat nos esse peccatores, & carere gloria Dei: Fides contra nōrit, nos gratis justificari sanguine Christi.

v. 5. Οἵτε μή τολέγεται πικρία.

Hoc maximè adversus eos detorquet, qui cum Christi & Petri discipulos se dicerent, Paulum accusabant tanquam inimicum Iudaicorum gentis: Quam culpam magno ubiq; studio a se amolitur Paulus.

Id vero nullo appareat indicio qvod talem apologiam hic instituat Paulus, ne videatur Iudaicus gentis inimicus. Reprobavit in genere iudicia Corinthiorum de sese, tum ob futilitatem, qvia vana & humana vel carnalia sint; tum ob temeritatem, qvia ne quidem ipse qui regens se novit, quam alii, sese judicare ausit in factis suis, coram Deo, & si

60-

AD I COR. CAPUT. IV.

'coram hominibus ita se se gesserit, ut bonam, teste Deo, habeat conscientiam: tum ob *impietatem*, qvoad partes judicandi Deo competentes sacrilegè sibi sumant, & in tribunali judicii divini se collocent, ac judicinm divinum, qvod tibi in die pantocratico reservavit, anticipent; qvia judicis iuris est, si ante judicium ejus a servo procedat sententia.

Ἐως ἡνέλθη ὁ Κύρος, ὃς καὶ Φωτίσει τὸ κευπόνι τῆς σκότους, καὶ
Φανερώσει τὸ βγλάς τῶν καρδιῶν.

Tuto quidem damnari potest pro statu praesenti, qui flagitiosè vivit. Manifesta enim sunt opera carnis. At actibus per se bonis aut mediis malum animum adscribere contra dilectionis est regulam Christo Judicii relinqua ista arcana: τὰ κευπόνι τῆς σκότους μνή-השְׁך הַעֲלָמִים Job: XII, 22. qvod prius obicure dixerat Φωτίσει τὸ κρυπτόν, id per εἰρήνην explicar τὸ βγλάς τῶν καρδιῶν תְּעַלְמֹתָה רְבָבָה נֶגֶע פְּרָא תֵּשְׁנָפְדָּא dicto Ps: XLIV, 22. Hæc enim nosse solius DEI & Christi est Act: I, 24, XV, 8. Φωτίσει hic est in lucem prorrahet.

Καὶ τὸ πέπτωσι γενέσται ἐνίσωστὸ τῷ Θεῷ.

Nempe si bona egerit bono animo: Unde & contrarium datur intelligi: Sed mauli εὐφημεῖν.

Per occultata tenebrarum alii *hypocrisis* occultam intelligunt; alii intentiones ab artas, qvas a consilio cordium, hoc est decretis sententiis ac judiciis discersunt. Sed generatim occultata tenebrarum, a glossa ordinaria de peccatis qvæ tenebras amant, & in abscondito sunt Joh: III, explicantur. Nec ills tantum illustrator est Deus, qvæ jam patrata sunt, & actu commissa in occulto: Sed etiam ipsa cordium consilia, intentiones, cogitationes, desideria, decreta, voluptates, affectus, odium, iram, & similia, qvæ nemo novit, nisi Spiritus hominis, qui in homine est. Alii adhuc generalius interpretantur, qvia εἴη αὐτὸς non convenit operibus tenebrarum, (qvam vocem temerè & διπλοφονίας Heinrichi supplicia & opprobrium notare monet:) de cogitationibus & consilio cordium occuleis, qvæ hic nobis mere tenebrae sunt, & a nobis dignosci nequeunt, olim in aperta luce, vel solis, qvoda just, disco ponendis atq; exponendis. q. d. Vos nunc, ô Corinthii, tanquam agonotheta temerè coronatis alios, alios cum ignomia dimit-

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

dimititis. Erit autem dies, qvo Christus, cui hoc unicè competit, cœn cordium scrutatori, palam faciet, qvinam laude & coronâ digni. Cæterum per hanc doctrinam Apostolicam neqvisq; eonflituantur Doctores verbi aivw̄v̄θv̄v̄, vel omni eximuntur censuræ. Nam nec ipse Paulus refudit judicium Ecclesiæ de doctrinâ suâ 2. Cor: X, 15: *judicate vos ipsi, quod dico.* Sed temeraria tantum judicia reprobantur, qvibus si in iqvè premantur sinceri Doctores, meritò ea contemnunt, ac pro minimo habent, *judicari ab humano die, qvâlia, exempli gratiâ, sunt anathemata Tridentina, & alia merè humana, & carnalia judicia.* Fallitur ergò Stapletonius cùm ait, *pastoribus & Episcopis simpliciter esse obediendum non verò eos judicandos, si legitimè vocati sint.* Nam qvamvis audiendi sint, qvi doctrina sani sunt, licet moribus pravi, *Spiritu tamen probare oportet, num ex Deo sint.* 1. Job: IV, 1.

PARS II.

Dehortatio ab elatione.

“ V. 6. Ταῦτα δὲ αὐτοὶ μετεχημένοι εἰς ἐμαυτὸν καὶ Αὐτὸν
“ δι υμᾶς.

“ Rectè Syrus vertit: Proposui hæc in persona mea, & Apollo.
“ Qvia hi vestri doctores meo etiam & Apollo nomine abutuntur, in
“ nostra persona ipsis ostendi, qvām modestè de se ac de aliis judicare
“ debeant, qvantamq; curam gerere vestri & pacis. *Μεταχηματίζειν*
“ propriè est mutare habitum, ut videre est 1. Sam: XXVIII, 8. Inde
“ transfertur ad orationem, qvæ aliud videtur dicere, aliud innuit:
“ Cujusmodi locutiones à Græcis vocari solent λόγοι ἐχηματισμένοι,
“ qvas controversias figuratas dixit Quintilianus IX, 11. an & figuræ
“ Svetonius Vespasiano & Domitiano Hieronymus epist: LXVI. ad
“ Rufinum. Philostratus de Herode Attico: *Σχηματίσαις τὸν λόγον.*
“ Chrysostomus de hoc loco agens in sermone de non vulgandis pec-
“ catis: συνεσκίασε τὴν κατηγορίαν de Accusativo 'Απολλωνίῳ vide qvæ di-
“ ximus ad Act: XIX, 1.

“ Pleriq; veteres illam μεταχηματισμὸν de fictione intelligunt, qva
“ Apostolus ambitionem falsorum Doctorum in se, & Apollo trans-
“ tulerit, seu qvod indignos existimaret, qvos nominaret, seu ut mi-
“ nus

AD I. COR. CAP. IV.

nus eos afficeret, aut commoveret. Sed de falsis Doctoribus nihil anteā Apostolus, nec nulla ratio appetat ejusmodi fictionis. Neq; conveniunt tñg utpote qvod ministri sint, qvod æconomi, & qvæ alia de se, & Apollo dixerat Paulus; *Ego plantavi, Apollo rigavit, falsis Doctoribus.* Voce autem μετεχηματοα utitur, non tam, qvod figuratè loquutus sit, qvam qvod in suā personā & Apollo figurarit, qvæ omnibus ministris, non verò Doctoribus falsis conveniunt. Nam cum in nostrâ personâ peculiariter qvos figuramus, vel in nos transferimus, qvæ aliis communia sunt, rectè hoc verbum adhibetur. Aliud est, cum hoc verbum ad orationem transfertur, qvod hic non sit, ubi μ. χνωλσυδ est persona, non perfectionis, sed perfigurationis modum: *Hec transfiguravi in me propter Apollo:* Ut cum me & Apollo nihil aliud esse, qvam ministros, nosq; haud justificari nosmet ipsos ex integritate & innocentia nostrâ sentiatis, ne nos qvidem, qui plantavimus & rigavimus illis, nedum alios qvicquam esse respectu Dei, qui incrementum dedit, statuatis, nostroq; exemplo veram humilitatem addiscatis. Sic etiam B. Hunnius noster, Pareus & alii: nec non è Socinianis Crellius: *Utrum Paulus verbo μετεχηματο, ut ostendat se modo ac figura quadam loquendi usum esse, cum se & Apollo induxit:* Nempe qvia non id tantum, qvid de se & Apollo sentire debeant, docere voluit; sed qviddam amplius, qvad videlicet de omnibus aliis Doctoribus sentiendum sit: Itaq; se qvidem & Apollo nominat sed præter se & Apollo etiam alios intelligit: qvod qvifacit, certa quadam dicendi forma & figura utitur. Benè etiam Schlichtingius p. 16. *Transfiguravi in me ipsum & Apollo,* id est in mea ipsius & Apollo persona vobis proposui, non in genere loquutus sum, qvod poteram. *Proptervos,* id est, vestri causa. *Ut in nobis,* id est in exemplo nostro, qui vobis tanti viri, tantæ dignitatis videuntur, ut à nobis nomina vobis faciatis & in partes scindamini. *Discatis non supra qvam scriptum est.* In superioribus videl: cap: III, 5. & seqq: & hoc ipso capite versu 1. *Sentire* Nempe sive de vobis ipsis, sive de ullo alio in Ecclesia Christi Doctore, etiam de Petro ipso. *Ut non unus pro uno,* id est, alter pro altero, alter videlet pro alterius laude & gloria. *Inflamini adversus alterum,* id est, per Metonymiam causæ, adversus alterum studiis & factionibus certetis, qvodex vano animi rumore supra ceteros eminere volentis profici.

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

ciscitur. Nam qui pro alterius gloria, studiis & factionibus certant,
& ipsi privatim suæ gloriæ in eo velificantur; alienam in speciem
laudem quærunt, revera captant suam.

" " Ira ὡν σὺν μάθητο μὴ ταῦται γέγραπται Φερνί.
" " Ut in nostra persona in iis, quæ de me & Apollo scripsi, discatis
" non alios sumere affectus, quām quales DEUS in scriptura exigit.
" Γέγραπται in his libris semper ad libros Veteris Testamenti refer-
" tur.

" " Ira μὴ εἰς ταῦται ἐνὸς Φυσικός καὶ οὐτέρω.
" Videtur scriptum fuisse Φυσικός. Ne superbis alter contra
" alterum pro hoc vel illo doctore. His verbis ostendit se cūm dixit
" γέγραπται, locum aliquem respexisse scripturæ non verbo tenus,
" sed sensu. Is locus est Deut. XVII, 20. Nam si Regi præceptum, ne
" le supra alios efficeret fastuose, quanto magis aliis. Commune est
" omnibus gentibus, ut inflari dicant pro superbire: Hinc homo infla-
" tus apud Ciceronem inflare utrem, in Satyra, superbum facere. Sic
" spiritus magnos gerere, est Imperbire. Chrysostomus appositiè ad
" hunc locum: Ἀλλὰς γέδονται γένεται υψηλότερον ἔπερον ἐπίεις μέρος,
" αλλ' η ὁταν οἴδημα γένεται. Deinde ὁ Φλεγμανόμενος, οὗτος ὁ νο-
" σῶν.

Locum aliquem respici Vet. Testamenti non satis liquet, ne-
dum illum de Rege; Cum in genere respici possunt ea, quæ de mo-
destia & humilitate in scripturâ occurruant dicta, ne scilicet ultra sa-
piamus, quām oportet. Qvomodo nonnulli ea, quæ Salomo habet
de humilitate Prov. XI. 2. cap. XXIX. 25. alii, quæ in Evangelio occur-
runt Marc. X. 44. Luc. XLIX. 14. Alii quod supra scriptum C. III. 21. re-
spici volunt. Qualis etiam monitio Rom. XII. 3. Sed intelligi hoc for-
san ita poterit, quasi moneamur, ne quis de rebus divinis sapere præ-
sumat super ea, quæ DEUS in scripturis revelavit; Siqvidem Aposto-
lus ipse protestatus sit, se nihil dixisse præter ea, quæ scripta sunt in Moysé
& Prophetis Act. XXV. 22. Quæ Beza fuit interpretatio, nucus aperit. Un-
de enim hæc mala, nisi quod intramodum à verbo Dei præscriptum sese non
continebant! Simplicior tamen B. Lutheri videtur explicatio das! nie-
mand hōch r von sich halte/ denn ist geschrieben ist. Quo etiam abit B.
Hunni paraphrasis, Quid monus, ne de me & Apollo contenderetis, simulq;
nostram

AD I. COR. CAP. IV.

nostram bimilitatem predicari, id per figuram translationis sive κοινωνίης.
 nos in nos quidem contuli, vobis autem id exempli vice commendarum esto,
 ut vos Corinthii, & maximè vos in ea Ecclesia doctores ab exemplo nostro di-
 scatis, ne quis supra id, quod scriptum à nobis est, de se sentiat ambitiosus,
 ne ex hâc radice malorum nascantur infestæ illæ & factiosæ conten-
 tiones, quibus hic quidem auditor concionatoris illius, ille vero hu-
 jus Doctoris nomine inflatur, dissociato, atq; rupto Christianæ uni-
 tatis charitatisq; vinculo. Verbum Φυσιῶν solicitarit etiam Be-
 za, & ante eum Erasmus, uti hic Grotius. Sed recte Erasmus Schmi-
 dius movet, Indicativum pro conjunctivo poni, similia observans è Bu-
 dæo, qui etiam Camerarium meritò hoc loco notavit, quasi inflari
 unum supra alterum idem sit, quod contra alterum, nisi ὑπὲρ τοῦτον neu-
 trum esse credatur, ut sit ὑπὲρ τοῦτον πράγματος, ut nempe de illare in-
 fletur contra alterum. Nam tres hic sunt personæ, quod etiam obser-
 vatrum Erasmo: *Ejus qui inflatur, puta alicujus ē Corinthiis; Ejus quo*
inflatur, utpote Pauli Apollo, vel Cephæ; Et ejus, adversus quem in
*cœtu Corinthiorum inflatur, id est, persuasione sapientiae & dexterita-
 tis judicandi turgens sese effert, & extollit adversus alium,*
*dum hunc doctorem præalio extollit, quasi singulare polleat de do-
 nis divinis censendi prudentia, ideo etiam contentiones & rixas ac*
schismata excitat. Metaphora perita est à vesicis turgidis, quæ tamen
unico iactu acus læsæ subito detumeſſe solent. Chrysostomus à phlegmone,
inflammatione, per quam οἰδημα seu tumor fit, deducit. Nam quod
est inflatum, habet tumorem, spiritum repletum tumore corrupto.
Alii à bufonibus metaphoram peritam dicunt, quia Φύσις bufonem
*significat. Bufo venenō inflatur, quod maximè noxiū est, ideo magna pru-
 dentia esse reputatur, ut hic B. Weinrichius?*

v. 7. Τίς γάρ τις Διακρίει

Eos primùm attingit, quos plebs ita ob eximia dona admira-
 bat, ut eis se certatim addiceret. Quod illi cum impedire debu-
 issent, non impediabant, sibi in eo placentes. Discernit Deus, cum
 huic plas dat alii minus. Hinc Διακρίσεις πνευματων infra XII. 10. „
 Habes hunc sensum fusè tractatum initio lib. VIII. constitutionum, „
 quæ dicuntur Clementis.

Τίς γέχεις, οὐ δικέλαβες.

B 3

In „

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

" In omnire homos penes dantem, non penes accipientem. Sunt
autem & meritò dicuntur χαρίσματα. Etiam si dona habereris Apo-
stolica (multum autem id abeit) tamen ipsorum donorum nomen,
modestos vos facere debuit. Deus dedit in suos usus, non in tuos.

" Εἰ γέλαθες, τίναυχάσαι ὡς μὴ λαβάν;
" Quid in eo ubi places, tanquam tuo labore tibi parasses? Docto-
res maximè tangit.

Sic etiam alii nonnulli censent hæc adversus doctores dici, qui
schismatis causa fuerint. Theophylactus, præeunte Chrysostomo; Rur-
sum in Corinthiorum doctores invehitur, inquietus, quis te discernit, & di-
gnum laude judicavit? annon homo? At fallit humanum judicium. Con-
cedatur ut in te sit aliquid laudabile, id tamen haud quam dixerim tuum
esse, sed Dei dono concessum. Idq; non tuo aliquo vel merito, vel officio accep-
isti. Si itaq; acceperisti, q; gloriari, & jactabundus intumescis, q; nihil
acceperis, & credis potius, ex te illud, & propriis laboribus peperisse?
Non etiam quæmpiam decet, ut in his, quæ acceperit, insolecat, q; ippe
quæ aliena sunt, & ab aliis collata, non per se pœta. Qvos sequtus est
B. Hunnius noster, ut & B. Weinrichius. At nullum apparet variationis
personarum indicium. Eosdem enim, q; vos reprehendit, q; vod di-
cant, se alii Pauli, alii Apollo, compellat. Et cum inflati sapientia,
judicium sibi arrogarent, ad humilitatem eosdem revocat: Ponens
veluti, præ aliis eos judicandi facultate pollere, ut sibi præ aliis sape-
re videbantur, & alter adversus alterum sese efferebat. Unde nec
Erasmi sensus assensum meretur, quasi disputet adversus illos, qui se ce-
teri præferebant, q; vod essent à principiis Apostolis baptizati. Nec Bezae in-
terpretatio: Qvis te Δικαιοῦ, id est, segregat, aut eximit à collegarum
grege, q; sis tu q; vodpiam aliud in Ecclesia, q; tam tui in eadem functione
collegæ. Expungebat enim q; vodammodo ceteros pastores, qui sese adversus
eos efferebat, ut sibi minoreret. Ideo Beza deseruit Pareus monens,
hanc apostrophen, non ad falsos doctores, (ut aliqui putant) sed ad inflatos
Corinthios generatim esse directam. Ita & B. Baldwinus nec non B. Hül-
semannus; Qui etiam notat; subjecta ab invicem discreta non spectari hic
tanquam electos & reprobos, sed tanquam diversorum magistrorum discipu-
los, qui tamen omnes ad vitam aeternam contendebant, omnes saturati, ditati,
& regnum jam adepti credebantur certè presumptive jam in statu gratiae e-

Tanq;

AD I COR. CAPUT. IV.

rant verl. 10. i i. filii dilecti omnes erant v. 14. omnes geniti per Evangelium v. 15. adeoq; hæc non nisi per analogiam quandam applicari ad discretionem fidelis ab infideli, etiam à reprobis, ab Augustino passim Tom. VII. l. de prædest: sanct: c. 6. l. 11. de Peccator: Merit: & remiss: c. 18. B. Chemnitio, & aliis. Qvod si solus Deus nos gratuito discernit; Si omnia quæ habemus ex p̄fis habemus gratia, & ab ipso gratis accepimus, nullus esse potest locus meritis vel operibus nostris, quibus nos præ aliis eligendos Deus moveretur. Atq; hoc agnoscunt etiam plerique Pontificiorum, nimirum quicquid ad salutem facit, ab Apostolo referri inter accepta per gratiam: *Quid habes, quod non accepisti? Per naturam nullum est discrimen; quis te discrevit!* Vid. Svarez. l. II. de concursu Deicum naturæ c. 2. Franc. Zumel Tom. II. in Thomam disc. V. Sect. I. concl. 4. & 5. Alvarez de auxiliis gratiæ disp. IV. IX. LXII. &c. Qui proinde saniores sunt Arminianis, & inter hoc Corvino contra Molin. c. 36. contra Tilen. p. 136. contendentibus his, naturalem quandam facultatem in esse homini, qua se occasionaliter saltem discernat à reprobis, faciendo quod in se est.

v. 8. Ήδη κενορεσμένοι ἐσένται.

Jronia longa & gravis, ut vos existimare video, nihil restat
vobis experendum, non magis, quam iis, qui de epulis facti sunt sa-
turi.

Ήδη ἐπλαγήσατε.

Tantam scil. copiam donorum consecuti estis, ut quosvis alios
etiam Apostolos vincatis. Loquimini ut Ephraim Ol. XII. 19. Πε-
πλάγηται, εὐρηκα, αἴναψυχὴνεραυτῷ.

Χωρὶς ἡμῶν ἐβζητάεσσατε.

Ex quo ego à vobis absulum, vos in tuto estis, sicut Reges, quibus
nemo potest nocere. Loquimini ut Babylon Etaii XLVII. 7. 8.

Καὶ ἡφελόν γε ἐβασιλεύσατε.

Non equidem in video: Miror magis.

Ἴνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.

Si ita in tranquillo essent, & extra periculum res vestram, tu-
tum mihi esset eò confugitur.

Accipienda hæc de illâ saturitate, & abundantia cœlestium bono-
rum, quam ex suorum Rabbiorum informatione unicè sese habere
per-

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

persuaserant. Ideo addit sine nobis, ut nos et ingratis eorum, quod illa sine Apostolis verisq; doctoribus, e. g. Paulo, & Sosthene consecutos esse glorientur, per quos tamen ditati erant Corinthii omni cognitione omnig; sermone 1. Cor. I. summamq; superbiam quasi ne Apostoli quidem amplius egeant operâ. Crescit autem oratio in hac ironia, divitem esse plus est, quam saturatum esse, & regnare plus est, quam divitem esse. Similis gloriatio erat Episcopi Laodicensis, de quo Apoc. III. 17. Regnum autem non tam gloria intelligitur; hancenim nimia fuisse stultitia, si in eo se j. m. versari Corinthii gloriati essent; quam gratiae, quodjam super universum mundum & peccatum dominarentur, non tantum saturati plene delitiis omnis cogitationis & diditati thesauris quibusvis gratiae, sed regnarent etiam super hostes spirituales magna potestate. Consequentiæ autem illius: Atque utram regnaretis, ut & nos vobis cum regnaremus, nervus ille videtur: Quid si Corinthii ab Apostolis ad fidem conversi, & omnis generis cognitione ditati jam regnarent, Apostolos ceu magistros ipsorum geonv 6585, qui immido Spiritus Sancti reguntur & patres eorum spirituales, non vulgares, sed primos & principales in Ecclesia a Christo propugnanda & gubernanda universæ Ecclesiae præfectos, multo magis jam regnatos.

" V. 9. Δοκῶ γέ ἵνα θεὸς ἡμᾶς τὰς Ἀποστολὰς τὰς ἐχάρτας αἴσθησιν, αἱ διηγαντίαις.

" Oly deest in Manuscripto. Δοκῶ ut sape apud Latinos credo est εἰρωνεὺς, si ex rebus secundis, ut vos videbatis existimare, colligitur " Dei favor, nos Apostoli a Deo collocari erimus in simo loco, tan- " quam bestiarum. Sic enim Tertullianus hunc locum transfert libro " de pudicitia: Et puto, nos Deus Apostolos novissimos elegit veluti bestia- " rios. Infra omnes homines fors erat damnatorum ad bestias, qui hic " nat' ἐξοχὴν dicuntur δημιουροῦ. Id Hebreis esset בְּנֵי אֱמִּתָּה כוֹנָת, qvod Tertullianus vertit, elegit, est מַנְהָה.

Recte vox ἐχάρτας predicationis potius adscribitur, quam subjecto. Ideoq; non est, quod se torqueant interpretes, quomodo se Paulus Apostolorum ultimum dicat, cum insimo loco se non quoad Apostolatum, sed quoad miserabilem sortem & statum collocatum esse, profiteatur. Non ergo cum Apostolatu vox illa componenda est. Re-

pro-

C A P U T IV.

probanda itaq; Schlichtingii glossa: *Nos Apostolos ultimos, id est, me qui Perri & Apostolorum ceterorum respectu sum ultimus, quippe post omnes ad Apostolicum munus vocatus.* Non enim de se solo loquitur. De voce Ἐπιθανάτις diversas sed inconvenientes expositiones refert Camerarius. Quemadmodum hoc nomen singularem in modum factum est; ita etiam alii aliter fuerint interpretati, ac indicatur aliquos ad mortem Christi esse, postquam Apostolorum manus & functio usurpara sit, & se numerare Paulum cum aliis. Vel Metaphora erit, inquit alius, ut intelligatur, nullos praeterea Apostolos jam expectandos, sed illos esse ultimos & inviolabiles. Sicut Ἐπιθανάτοις Διαθῆκεν Βαβαλοί εἰσι, καὶ αὐτωνύμοι. Alii Ἐπιθανάτις interpretari suere simplicius morti obnoxios. Quae explicatio voci magis accedit, quam illa, quae ex Tertulliano additur. Nam illa magis specialis est: Hac autem generalis cum speciem mortis non exprimat, sed tantum mortem in genere inferat.

Οἱ θέατροι ἐγενήθησαν τῷ κόσμῳ, καὶ Ἀγέλοις, καὶ αὐτοῖς.
θέατροι.

Instat cœpræ similitudini; Et θέατρον dixit pro iis, qui spectantur, sicut ἀκρόαμα dicuntur ii, qui audiuntur. Non dissimiliter versari in theatro apud Ciceronem est spectari ab omnibus. Est pars sorpatio continentis pro contento. Propriè amphitheatum dicitur locus, in quo pugnabatur cum bestiis: Sed & amphitheatum theatri est species, ex duobus constans velut concurrentibus theatris. Job se dixit תְמַת לִפְכֵי XVII. 5. Id Græci vertunt: Τέλως δὲ τοῖς ἑπεδην. Cum mundum velut spectatorem Apostolici certaminis Paulus introduxisset, addidit καὶ Ἀγέλοις καὶ ἀνθεάτροις, ubi illud prius καὶ ponitur pro, id est, Mundum enim, hoc est, mundi potissima ὁ νοερὸς dispergit in Angelos & homines: id Hebrei vocant familiam superiorem & inferiorem.

Camerarius confert adhuc aliam interpretationem, hanc tamen præferr, quæ ad exaggerandam infelicem sortem Apostoli facit: De qua propriè hic sermo est: Chrysostomus, inquit, θέατρον ἐγενήθη μόνον τῷ κόσμῳ, καὶ τοῖς Αγέλοις interpretatur, non in angulo aliquo rem gestam, sed jam spectatam esse mundo constantiam Apostolorum in perpetiendis adversis, Σε είναι τὰ παλαιά σματα ἡ Αγελικῆς Γεωργίας. Alii θέατρον

C

mallo-

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

maluerunt hoc loco significare spectaculum triste ludibrii & afflictionis Christianorum in hoc mundo, coram hominibus & Angelis. Quæ sane ab his, quæ sequuntur, non videntur abhorre. Id Paulus ergo dicit: Apostolos esse novissimos, seu extrema sortis homines, quales ii sunt, quos iudex morti jam adjudicavit. Deum enim, cum spectaculum factum est in mundo, Apostolos produxisse, quorum misericordiam & Angelum & homines cum admiratione adspiciunt, non secus ac olim miseri in theatricis spectaculis leonibus, ursis, aliisq; bestiis objecti, ad risum nonnullos, ad commiserationem alios commovebant; Ita fideles illi Ecclesiarum ministri tyrannorum libidini & mundi ludibrio expositi risum excitant apud multos inter homines, commiserationem certè apud Angelos bonos, & qui naturam eorum imitantur, homines pios; ut hic habet Balduinus. De Angelis malis videtur loqui, quia in hoc theatro cum Spiritibus malis lucta nobis est. Nonnullis tamen placet de bonis intelligere, quia illi spectatores sunt certaminis, & constantiae nostræ testes, de qua etiam ipsi lastantur.

“ Ήμεῖς μωροὶ ἀλλὰ χειρός.
“ Nos Evangelii causâ quotidie ut stulti videmur V. Act. XXVI.
“ 24. supra I. 25.

“ Τυεῖς τὸ Φρέσκουμοντος χρείατο.
“ Vox eruditio nominis vesper jactatis, idq; in Christo, id est,
“ in ejus Ecclesia. Vide quæ dicta Rom. IX. 3.

“ Vox Christi non Metonymicè pro Ecclesia, sed propriè accipienda. Prudentia enim, quam jactabant, in Christo, seu spiritualis
erat secundum ipsorum persuasiorum.

“ Ήμεῖς αὐθεντοί.
“ Miseri afflitti: חלשים Vide supra I. 27. II. 3. Rom. VIII. 27.
“ & ibi dicta.

“ Τυεῖς τὸ ιχνεύον.
“ Pontentes. Vide supra I. 27.
“ Τυεῖς ἐνδοξοί, ήμεῖς παῖδες.
“ & כבורי מוגנifici. Vide Luc. VII. 25. Verti sic solet
“ נקלים. Nos despiciunt Matth. 7. XIII. 27. Marci VI. 4.
“ Quid opponitur ἡ τίμοις Esaias III. 4. & ὁ θεός οὐ Ι. Sam. XVIII. 23

V. II.

C A P U T IV.

v. 11. Ἀχειτῆς ἐν ὥρᾳ.

Etiā nunc: Ne me de præteritistantum agere existimetis.

Καὶ πεπάντει, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν.

Præcipua vitæ incommoda recitat, unde intelligenda cætera ejusdem generis. Vid. Act. XX. 19. Philipp. IV. 12. 2. Cor. IV. 8. & seqventibus VI. 4. 5. 6 Γυμνῖται sunt velites unde γυμνητοῖς velitem agere. Sed καταχειτικῶς dicitur de omnibus manidis, id est tenuiter vestitis. Vide Marc. XIV. 52. Joh. XXI. 7.

Καὶ κολαφίζομεν.

Κολαφίζειν propriè quid sit Vide Matth. XXVI. 67. Sed per καταχεισιν ponitur pro qvavis gravi vexatione, ut videre est 2. Cor. XII. 7. 1. Petr. II, Simile loquendi genus 2. Cor. XI 20.

Καὶ αἰτάμενοι.

Jactamus ρωγμού. Hoc tristior est nostra paupertas, qvod nec tenui lare eam abscondere valamus; sed ubiq; locorum eam circumferimus. Sumus ζοικοι, αιγάλεοι. Ελαυνόμεθα Φυγάδες οἵτε δροι χθονός.

Nonnulli exprobari Corinthiis volunt, qvod Paulum cum collegis stultos, qvod absonta docerent, & dira paterentur, se autem prudentes habuerint in Christo. Illis infirmitatem Spiritus, sibi robur tribuerint, Illos cum pauperie, & ignominia conflietari, se verò divitiis & gloria fluere jactitarint. Sed qvod de sese hæc gloriati sint, facile admittimus. Ex adverso autem ipsos ita despexisse Apostolos non appareat, neq; verò est simile qvam sese potius ipsorum nomine extulerint, dicentes se Pauli vel Cephas esse. Neq; qvòd tales Apostoli sint καὶ δόκησιν tantum, sed qvòd revera tales sint in mundō, queritur Apostolus. Quemadmodum nec à Corinthiis, sed ab aliis colaphis cæsos, aut blasphemiiis affectos dici, inter omnes constat.

v. 12. Καὶ ποτῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ισίαις χερσὶ.

Laboramus ad lassitudinem Vide Act. XVII. 3. 2. Thess. III.

18. Hæc omnia tacita appositione notant doctores Corinthios, opulentos, inflatos, qvibus qvæstnosum erat Evangelium.

Illius αὐτοθίσιως nec aperta, nec operata hic reperio vestigia. Et laboravit manibus suis Apostolus, anteqvam tales, si Corinthiis.

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

thii habuere ad fidem conversi , exorti sunt Doctores.

v. 12. Λοιδορθμενοι, διλογυψιεν. Διωκόμενοι, ανσχύμενα. Βλασφημάτιμοι, παρεπικαλάθμεν.

Ex Christi præcepto Math. V. 10. 44. Παρεπικαλάθμεν πεμπεῖ. DEū pro ipsis precamur. In Matthæo Προστύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ήμας. Pro βλασφημάτιμοι in Manuscripto est δυσφημάτιμοι. Habes id verbum apud Græcos scriptores sæpe & i. Macc. VII. 4 ut & nomen δυσφημίας i. Macc. II. 38.

v. 13. Οἱ πεθαίναμε τὰ κόσμια ἐγενήθημεν.

Reperitur hæc vox πεθαίναμε Pro. XXI. 18. & signifi-
cat lustramen. Sic & Ambrosius hanc locum citat: *Tanquam lu-
stramenta hujus mundi facti sumus. Sicut πεθαίναμεν, idem quod
καθαίρειν* Joh. V. 4. Deut. XVIII. 10. Ita πεθαίναμε idem
quod καθαίρει. Solebant ad id viles homines adhiberi. Mater
Menæcei apud Papinum Thebaidis. X.

Lustratem ne feris ego te puer improbe Thebis.

Devotumq[ue] caput, vilis ceu mater, alebam.

Ad quem locum Scholiares: *Lustrare civitatem humana bo-
stia Gallicum mos est. Nam aliquis de eagentissimis pellicebatur præmiis, ut
se ad hoc venderet, qui anno toto publicis sumptibus alebatur puriori-
bus cibis: Deniq[ue] certo & solenni die per civitatem ductus ex urbe extra
pomeria saxis occidebatur a populo. Meminit ejus moris Gallo-
rum & Cæsar libro VI. & Servius ad illud Virgilii: AuriJacrafa-
mes. Tales homines non modo qui morri, sed & qui flagris se de-
vovebant Græcis dicuntur καθάρματα. Scholiares ad Aristophanis:
Καθάρματα ελέγουστο, οἱ δέ καθάρσι λοιπὸς τινος, οἱ
τινος ἐτέροις νόσοι Θυσίμενοι τοῖς θεοῖς. Ταῦτα δέ οἱ παρεῖται
μαῖαι εἰκενορφίτησ. Ecce ad eqvires: Εἴθερν γέ το καὶ Αἴηναι τοι λίσται
αἰγενεῖς καὶ αἰγεῖσται, καὶ εἰ παρὼν συμφορῶν τινος ἐπελθόντος τῇ
πόλει, λοιπὸς λέγω, οἱ τοιαύτα τινὲς, εἴθουντά τας ἔνεα τῇ καθαρεῖναι
τὰ μιάσματα, γέ το εἰπωνόματον καθάρματα. Ecce quia illi viles e-
rare, ut diximus, inde natum teste Eustathio, ut καθάρματα di-
concur οἱ ἀνταρροὶ καὶ διποβλητοι. Curtius cum dixit purgamenta
arbitrium iurarum, Græcum illud καθάρματα in mente habuit. Et*

Ter-

AD I COR. CAPUT. IV.

Tertulianus libro de pudicitia quod hic est καθάρισμα recte „
vertit purgamenta. Piacularem dixit Plautus.

Πάντως καθάρισμα ἐώς ἄρτη.

Jer: XXII, 28. μὴ καθάρισμα θαῦλον. Ita vertit Sym- „
machus: Hieronymus interpretatur quisq; vilias. Eustathius „
καθάρισμα interpretatur απλισμα id quod spongia abstergitur. „
Alii σκύβαλον. In glossario est quisq; vilia σκύβαλον. Id malo „
hic quam labanum interpretari, quamquam id quoq; eodem „
nomine significari tradant Grammatici. Non male hic ver- „
teris retrimentum Tob: V. 24 Αλλα περιψημα τῷ καθάρισμα „
γένοιτο, ubi dicta vide. Barnabas: Περιψημα τῆς αγαπής τοῦ, „
id est, nihil, si vobiscum comparer.

Id etiam Budæus ex utriusq; lingvæ autoribus jam probavit,
καθάρισμα dictos fuisse, quos Latini sacros homines dicebant, quo- „
rum capite omnia civitatis aut gentis alicujus scelera luebantur, καθάρισμα.
quiq; avertenda Deorum ira mactabantur. Non id placet
Beza; sed ratio ejus nulla est, quod non sit verisimile, vel commu- „
nem illam consuetudinem tūm fuisse, pasim Græci notam, vel Paulum
ad eam respexisse. Norissimum certe undiq; erat, atq; ideo
verisimile omnino est, eō respexisse Apostolum. Nam quod
ait, εἰπεὶ ἡ ἁγιότητος τὸν θεόν περιψημα, non apparet: Quam nulla Thren. III, 4.
ibi habeantur nec synonyma verba, sive LXX interpretes respi-
cias, seu texum Originalem. Rectius Parens: καθάρισμα
dicebantur homines viliissimi & abjectissimi, item scelerati & exitiales,
item sacri seu piaculares, quorum nece & exitio publicæ calamita-
tes expiabantur, quomodo gentiles tunc habebant Christianos,
quasi omnium malorum autores: Tertul: apol: cap: 2. Hinc
Ambrofius: Facti sumus lustramenta. Vox est καθάρισμα expurgo
mundo: Unde καθάρισμata purgamenta, excrementa, à quibus
mundus sit purgandus. Präpositio καθί auger rei fœditatem:
Sicut fordes circumquaq; scopis converruntur ad ejiciendum:
Ita quocunq; locorum venerimus, everrimur ut pestilentissimi
homines. Περιψημα est scobs, ramentum, vel scoria, quæ depur-
gantur à quacunq; re: Vele tam peniculum, quo fordes calceo-

'ANNOTATA ANTI-GROTIANA'

sum absterguntar, à ἀθηναῖς abstergere. Extremam igitur abjectionem, contemptum, miseriam Apostolorum in mundo indicat, quod vulgo piaculares habeantur atq; abominales, qui purgamentorum instar mundo foeteant.

PARS III.

Reprehensionis mitigatio.

V. 14 Οὐκ ἐντρέστων ύμᾶς γράφω ταῦτα.

" Εἰτέπειν εῖt pñdefacere Plutarcho, & aliis bene Græcis.
" Apud Interpretes responderet Hebræo ψΝΩ & aliis verbis, paris
" significatūs. Hoc dicit non se hæc scribere, ut Corinthios
" apud alias Ecclesiæ traducat. De Doctoribus loquutus, nunc
" verba ad fidelium singulos vertit.

Talis mutatio personarum non appareret è textu. Eosdem
semper alloquitur Apostolus: Nec cum Doctoribz agit; sed cum
auditoribz, qui mutuò se efferebant alii adversos alios ob iudicia
diversa de Doctoribus suis, imò de ipsis Apostolis, eorumq;
collegis.

A'λλ' αἰς τέκνα μη σύγχωται νόστοι.

" In Manu scripto νόστον, rectè, ut cohæreat cum illo αἰς.
" Νόστον εīt castigare in id, ut alter melior fiat. Parentibus ma-
xime id convenit nomen, ut videre est Sap: XI, 11. XII, 26. Re-
spondet Hebræo בֵין & רִמְלָה.

V. 15. Εἰς γδ̄ μυρίας παιδαγωγὸς ἔχητε ὃν χριστόν.

" Παιδαγωγὸν Latine pædagogum rectè dixeré Columella
& Cicero: Custodem Horatius.. Ita dicitur is, qui puero aut
adolescenti adest, ad mores ejus formandos. Sic Oresten cum
pædagogo intraducit Sophocles Electra, & Leonidas Alexandri
dicitur παιδαγωγός. Vide Gal: III, 25.

" Αλλ' εἰς πολλὰς πατέρας. Εἰ γδ̄ χριστὸν ήσθι τῇ εὐαγγελίᾳ
λίγονον εἴμαστε εἰγένησαν.

" Provide air ὃν χριστόν ήσθι, id est per dona à Christo data. Pri-
mus in hac re honor est Patris Matth: XXIII, 9. 1. Pet: I, 3. 1. Joh:
III, 9. Proximus Christi ut hic apparet, & dicto Matthæi lo-
co: Testius Apostolorum, ut hic Philem 10. Gal: IV, 19.

His

AD I. COR CAP. IV

His omnibus & titulus Patris, & gignendi verbum convenit, „
sed suo cuiq; gradu. Sic Christus fundamentum & Apostoli „
fundamenta: Christus servat homines, & Apostoli eos servant. „
Pater hoc loco is est, qvi primus in Evangelio aliquem insi- „
git.

Sensus est, mihi præ ceteris obedire debebatis, tanquam „
Patri vestro spirituali: Cæteros etiam, si qvi secundum doctrinam „
meam incedunt, audire, ut *pædagogos vestros*. Etsi enim in mun- „
do non parùm coatemor: Tamen hanc honorem mihi præ „
aliis concessit Dominus, qvod per ministerium meum vos re- „
genui. Dum autem vendicat sibi hanc Patris titulum Aposto- „
lus, non excludit socios Apollo, Softhenem, &c: cœn fideles οὐνεγγύς, „
sed eos, qvi perversa ambitione gloriam Apostoli destruere & „
ad se rapere conabantur. Discimus etiam hinc, non tantum „
Evangelio, cœn medio salutis vim regenerationis tribui, sed etiam *Verbi mini-* „
verbi Doctoribus cœn causæ ministeriali, non impropriè, vel cohobatis etiam „
nestandi causa, ut Calviniani cavillantur, sed propriè, cùm vere cau- *convenit via* „
sa sint regenerationis, & si ministeriales, subordinatae causæ prin- *regeneratio-* „
cipali, per qvas Deus cœn causa principalis nos regenerat. Ideo nū. „
Timotheum filium suum dixit. In Christo Iesu autem genuit Co- „
rinthios, id est, merito & efficacia Christi, cœn Mediatoris & Re- „
demtoris, per & propter qvem regeneramur ad vitam spiritua- „
lem, & æternam. 1. Petr: I, 3.

V. 16. Παρακαλῶ διὰ ὑμᾶς, μηντάμενος γένεθε. „

Quid ni id fieri possit, cum Paulus Christum ipsum sit i- „
mitatus? Infra XI, 1. Imitationem autem præcipue requirit „
cora totandæ in Ecclesia rùm unitatis, rùm sanctitatis. „

Ad humilitatem propriè hortatur, ut eam sui exemplo se- „
ntentur & probent. Simul autem ad alias virtutes, etiam ad con- „
cordiam excitat. Facit hæc exhortatio non saltem ad miri- „
gandam correptionem, qvia se Patrem ad imitationem sistit, sed „
etiam ad asserendam suam autoritatem in ipsos, qvam pater ha- „
bet in liberos præ pædagogis. Quæ ut fructuofior sit, Timo- „
theum filium suum singulariter γνήσιον & fidelem, cœn vivum „
exem-

'ANNOTATA ANTI-GROTIANA'

sum absterguntur, à ἀθηναῖς abstergere. Extremam igitur abjectionem, contemptum, miseriam Apostolorum in mundo indicat, quod vulgo piaculares habeantur atq; abominales, qui purgamentorum instar mundo foeteant.

PARS III.

Reprehensionis mitigatio.

V. 14 Οὐκ ἐντρέσωντο μᾶς γραφῶ ταῦτα.

" Εἰτέτενετ pndefacere Plutarcho, & aliis bene Græcis.
" Apud Interpretes responderet Hebræo ψΝΒ & aliis verbis, paris
" significatūs. Hoc dicit non se hæc scribere, ut Corinthios
" apud alias Ecclesiæ traducat. De Doctoribus loquutus, nunc
" verba ad fidelium singulos vertit.

Talis mutatio personarum non apparet è textu. Eosdem
semper alloquitur Apostolus: Nec cum Doctorib⁹ agit; sed cum
auditorib⁹, qui mutuò se efferebant alii adversos alios ob iudicia
diversa de Doctoribus suis, imò de ipsis Apostolis, eorumq;
collegis.

A'λλ' αἱ τέκνα μη εἴγαπηται νιγέτω.

" In Manu scripto νιγέτων, recte, ut cohæreat cum illo ὥς.
" Νιγέται est castigare in id, ut alter melior fiat. Parentibus ma-
ximè id convenir nomen, ut videre est Sap: XI, 11. XII, 26. Re-
spondet Hebræo בֵּין & רָמֶל.

V. 15. Εάν γδ̄ μυρίς παιδαγωγὸς ἔχηται ὁν χριστός.

" Παιδαγωγὸν Latine pædagogum recte dixerat Columella
& Cicero: Custodem Horatius.. Ita dicitur is, qui puero aut
adolescenti adest, ad mores ejus formandos. Sic Oresten cum
pædagogo intraducit Sophocles Electra, & Leonidas Alexandri
dicitur παιδαγωγός. Vide Gal: III, 25.

" Αλλ' εἰς πολλὰς πατέρας. Εἰ γδ̄ χριστῷ Ἰησῷ Διὸς τῷ εὐαγγε-
λίῳ ἐγὼ σύμαξις ἐγένυνται.

" Provide ait ὁ χριστός Ἰησός, id est per dona à Christo data. Pri-
mus in hac re honor est Patris Matth: XXIII, 9. 1. Pet: I, 3. 1. Joh:
III, 9. Proximus Christi ut hic apparet, & dicto Matthæi lo-
go: Testius Apostolorum, ut hic Philem 10. Gal: IV, 19.

His

AD I. COR CAP. IV

His omnibus & titulus Patris, & gignendi verbum convenit, „
sed suo cuiq; gradu. Sic Christus fundamentum & Apostoli „
fundamenta: Christus servat homines, & Apostoli eos servant. „
Pater hoc loco is est, qvi primus in Evangelio aliquem insi- „
git.

Sensus est, mihi præ ceteris obedire debebatis, tanquam „
Patri vestro spirituali: Cæteros etiam, si qvi secundum doctrinam „
meam incedunt, audire, ut *pædagogos vestros*. Etsi enim in mun- „
do non parùm coatemor: Tamen hanc honorem mihi præ „
aliis concessit Dominus, qvod per ministerium meum vos re- „
genui. Dum autem vendicat sibi hanc Patris titulum Aposto- „
lus, non excludit socios Apollo, Softhenem, &c: cœn fideles οὐνεγγύς, „
sed eos, qvi perversa ambitione gloriam Apostoli destruere & „
ad se rapere conabantur. Discimus etiam hinc, non tantum „
Evangelio, cœn medio salutis vim regenerationis tribui, sed etiam *Verbi mini-* „
verbi Doctoribus cœn causæ ministeriali, non impropriè, vel cohobatis etiam „
nestandi causa, ut Calviniani cavillantur, sed propriè, cùm vere cau- *convenit via* „
sa sint regenerationis, & si ministeriales, subordinatae causæ prin- *regeneratio-* „
cipali, per qvas Deus cœn causa principalis nos regenerat. Ideo nū. „
Timotheum filium suum dixit. In Christo Iesu autem genuit Co- „
rinthios, id est, merito & efficacia Christi, cœn Mediatoris & Re- „
demtoris, per & propter qvem regeneramur ad vitam spiritua- „
lem, & æternam. 1. Petr: I, 3.

V. 16. Παρακαλῶ διὰ ὑμᾶς, μηντάμενος γένεθε.

Quid ni id fieri possit, cum Paulus Christum ipsum sit i- „
mitatus? Infra XI, 1. Imitationem autem præcipue requirit „
cora totandæ in Ecclesia rùm unitatis, rùm sanctitatis.

Ad humilitatem propriè hortatur, ut eam sui exemplo se- „
ntentur & probent. Simul autem ad alias virtutes, etiam ad con- „
cordiam excitat. Facit hæc exhortatio non saltem ad miri- „
gandam correptionem, qvia se Patrem ad imitationem sistit, sed „
etiam ad asserendam suam autoritatem in ipsos, qvam pater ha- „
bet in liberos præ pædagogis. Quæ ut fructuofior sit, Timo- „
theum filium suum singulariter γνήσιον & fidelem, cœn vivum „
exem-

ANNOTATA ANTI-GROTIANA

exemplar, & dignissimum doctorem ad ipsos mittit, iisq; silit
& commendat.

" V. 17. Δια τὴς ἔπειραν υἱὸν τὸν Τιμόθεον.

" Nempe qui verbis latius explicet ea, quae breviter haec epistles comprehendit,

" Οὐκέτι τέκνον μη ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν εἴναι Κυρίῳ.

" Nam à puerō comes Apostolo hæcerat. Vide II Tim: I, 5.

" I Tim: IV, 6. Vide quae diximus in appendice de Antichristo.

" Ideo Timotheum non communī illō, sed specialiori sensu
" τέκνον vocare conservaverat Apostolus I. Tim: I, 2, 18. 2.
" Tim I, 2. II, 1.

" Οὐ μάς ἀναμνήσει τὰς ὁδὸς μη, τὰς ἐν χριστῷ, καθὼς πα-
" ταχὺ εἰς παῖσης ἐκκλησίᾳ διδάσκω.

" In memoriam vobis reducer, quomodo ego, & vivam ipse
" secundum Christi præcepta, & vivendum esse doceam. Αγα-
" μνήσει יְהוָה.

Non de virtutum monendi, sed in doctrina etiam infor-
mandierant. Hæc enim ambo ad vias Apostoli in Christo perti-
nebant, quæ utraq; etiam Apostolus ubiq; in omnibus Ecclesiis
docuit. Commendat ipsis Timotheum (1) à cognatione spi-
rituali. Est enim Pauli filius spiritualis, ergo recipient ipsū
ut fratrem in Domino. Nam & ipsos filios suos nominaaverat
(2) A fidelitate in officio, quia fides est in Domino, hoc est in ope-
re Domini, quod ipsi communis est apud ipsos. (3) ab officio
ipso. Commonefaciet enim vos vias meas hoc est instituta mea,
doctrinam atq; viram meam, quam per Dei gratiam gessi incen-
patam, vobis enarrabit, & tantum non præsentabit (4)
a præstantia doctrina sua. Non enim sua somnia aut no-
vi aliquid vobis proponer, sed eam, quæ sonat jam in omni
Ecclesia, doctrinam catholicam, & ad salutem sufficientem.
Timotheum igitur audituri, maipsum audieris, ut hic B. Balduinus.
Timotheum & Corinbios ad doctrinam Apostolicam adstringit, ne quid
præter eam Ecclesias obtrudere, aut recipere velint: Multo autem
minus alii doctoribus, qui ministri Christi haberi volunt, à viis Apo-
stolorum deflectere, aliudve doctrinæ genus invehere licet, præter
id,

C A P U T . IV.

id, qvod Paulus in omnibus Ecclesiis docuit. Id verò Epistolis Apostolicis comprehensum habemus: qvia qvod Evangelium prædicarunt, id scriptis etiam comprehendenderunt, teste Ireneo.

v. 18. οὐ μὴ ἐρχομένης μη πέδει μάς εἰσιστε τίνες. "

Id est, superbè se gerunt, ut supra IV. 17. Inde enim natae partes, qvod Doctorum alius alium sperneret, idemq; faciendi autor esset plebi. Multa autem mendosa hujusmodi eveniebant in Ecclesiis absente Paulo, qvæ facile præsentia ejus repressisset. Vide Phil. II. 22.

v. 19. Ελέσσουμας δὲ τρέχωε πέδει μάς. "

Ita qvidem sperabat Paulus, sed dintius differre hoc iter coactus fuit, ita ut & alteram epistolam ex aliquo intervallo scripserit, priusquam eò rediret i. Cor. I. 23.

Εὰν δέ Κύριος θελήσῃ. "

Ita convenit loqui Christianis Jac. II. 13. 14. 15. Vide Rom. I. 10. Hebrei dicunt בְּרַבָּה הַשְׁנִינָה Si Deus voluerit; aut בְּגַדְתָּה הַשְׁנִינָה per Dei potentiam.

Καὶ γνώσσουμας δὲ λόγου τῶν περιφυσιωμένων αὐτὸν αὐτὸν δύναμιν.

Experimento apparebit, non illi ne me sint disertiores (nihil enim hoc ad rem) sed an Deus per eos, an per me potenterius operetur.

v. 20. Οὐ γάρ δὲ λόγῳ ή βασιλείᾳ τῷ Θεῷ, αὐτὸν δύναμιν.

Dei regnum, id est, Majestas, appetit non in verbis calamistro in uestis, sed in vi miraculorum, qualia ab humana ope proficiunt nequeunt. Vide supra II. 1. Sicut Latini dicunt Regibus: Tua Majestas: Ita Graeci: Βασιλεία σου.

Inflati sunt nempe sapientia opinione. Qvod ad Doctoris imprimis pertinere videtur. Alii de securitate carnali explicant, luxurie dediti semetipos efferebant, & fastuosè refractarios se præbebant. Venire ergo vult, ut cognoscat & retundat in solentiam eorum, & palam faciat eos inani jactantia verborum, & securitate inflatos tumere, nihil verò rerum virtutisq; subesse. Per δύναμιν ergo non tam signa & miracula, ut Chrysostomus vult; qvām doctrina

D

effici-

ANNOTATA ANTI GROTIANA

efficaciam intelligi manifestum est. Inflati autem non solum
doctores sunt, sed & alii elato brachio peccantes. Proinde non ver-
 bis contentus ἔργον & ἀληθεῖα requirit, ut S. Johannes in
 charitate proximi 2. Epist: III, 13. secundum B. Baldinum distin-
 guit. Apostolus grandiloquentiam verborum à solida cognitione re-
 rum spiritualium, quarum illam jactabant fastuosi illi, & cla-
 mōsi doctores. In hāc autem plus quam pueri erant, id quod se,
 instituto examine, ostensurum, Deo juvante, ait. Perstringit
 autem similitudinem *Corinthiorum* facilitatem, quod ab externis illis pen-
 deant, & ipsam virtutem, vim ac efficaciam regni Dei in istis
 phaleris verborum consistere potest. Non in sermone est regnum
 Dei; sed in virtute v. 20. Docet itaq; Ecclesiam non adificari isto
 vaniloquiorum garitu, qui neq; ad vitam piam & felicem in
 hoc seculo, neq; ad salutem aeternam quidquam facit; sed vera
 cognitione Dei, pio ardenteq; zelo confessionis, vera fide, pati-
 entia, & similibus virtutibus, quibus Spiritus S. virtus atq; effi-
 cacia se exerit. Ubi ergo ista invenitur, ibi gustum habetis
 regni Dei, ut et externus ille verborum splendor & ornatus ab-
 fit.

V. 21. Τί θέλετε.

" Tί pro ἀθηναῖον Sic Livius: Duo & celeberrimi duces, quis
 " prior eorum vicis est. Et scriptor belli Hispanici: Inter duos sic con-
 tentio quis prior pontem occuparet.

" Εν γαρ Θεῷ οὐλήσω τοιός εἰμας.

" εἰ hic valet cum more Hebreorum. Per virgam μὲν Φο-
 " εικῶς intelligit potestatem immittendi aut mortem, ut Ananias
 " & Sapphirae; aut cœcitatem, ut Elymæ; aut morbos. Ita tunc
 " Deus supplebat id, quod magistratus Ecclesie praestare debent,
 " & nunc non praestabunt. πειθό quod πάθει verti solet verti-
 " tur ωληγὴ Es: X, 24. Similem usum vocis μάστιγος annotavi-
 " mus Marci: III, 10.

" Η δέ αγάπη, τευσύμενη τὸ φραστήρα.
 " An potius plenum amoris, & animi lenis, ac benigni.
 Opponit virgam, & charitatem. Non quod virga pa-
 gentis

ANNOTATA ANTI-GROTIANA AD I. COR. CAPUT. IV.

rentis absq; charitate sibi ; quem enim amat Pater, castigat Propterea III, 12. Ebr. XII, 6. Sed quia *charitas* sese magis exerit in benefactis, quam in poenitentia & castigationibus. Si contemnere se pergent, sciant, sibi virginam ad manum esse seq; habere autoritatem & potestatem, quā ipsos coercere possit. *Cogusmodi severitatis specimen imincestus* edidit : Sin vero paternis suis monitis locum desiderant, suam quoq; lenitatem experientur. *Quod addit spiritus mansuetudinis*, inquit August. I. III. adv. Parm. cap. I. admonet intelligi, quia & *virga* charitatem habet : *Sed aliud est charitas mansuetudinis, aliud charitas severitatis.* Una quidem *charitas* est ; sed diversa in diversis operatur. Violenta vero detorsio est, cum *virga* a Papistis Bellarm. I. IV. de Rom. Pontif. Suarez in def. fid. Cath. I. 3. c. 2 3. abripitur ad *ablationem* *jurium*, & *possessionum* temporalium, quam utiq; Apostoli non habebant in manu unde de objurgatione & correptione severa Chrysostomus, Theophylactus, & Nazianz: orat : I. de pace; etiam e Pontificiis Crellius, Cajetanus, Salmero, Justinianus, & sae explicant. *Eftius* disertè *virgam* nominat, non gladium Conf. 2. Cor. VII. 15. Cap. X. 6. Adducit quidem S. Augustinus hunc locum adversus epistolam Parm. Donatistar. I. III. cap. I. cum docet, extare in Ecclesia potestatem coercendi hereticos poenitentia & civilibus. Sed quod haec potestas competit Episcopis, vigore clavis ligantis & solventis excommunicandi, Jesuitica deliria sunt non vero Apostolica dogmata.

SOLI DEO GLORIA.

EXI-

CCCLXXXVII

3

EXIMI O DN. M. VVO G A U,

*Publicè disputanti contra Grotium,
amico dilecto,*

**Væ sit Præconum Verbi præstantia,
doctè**

**VVOGA VI, Pauli voce, styloq; doces.
Fallor, an hocce bonum siet omen, mox sub
eundem**

Ritè Ministerium! sit, precor ex animo.

Abraham Calovius, D.

Qvidni, Chare GENER, conamina clara pro-
barem

**Quéis Du ce sub TANTO Dogmata sacra
probas?**

**Apprecor inde Tibi faustissima quæq;: SUPREMUS
Adnuat, Et cæptis ad sit ubiq; Tuis.**

Id quod animitus vovet

**M. AUGUSTUS Fleischhauer/
Eccl. Wittib. Archid.**

16(0)50

8

B 4

